

vereniging tot herstel van zorg rond dood en rustplaats

de Terebinth Nieuwsbrief

ROUWZANG ZONDER MUZIEK

Ik leg mij niet neer bij het wegbergen van liefhebbende harten in de harde grond.
Zo is het en zo zal het zijn, want zo is het geweest, tussen nu en weleer:
Zij betreden het duister, de lieflijken wijzen. Bekroond
Met lelies en gelauwerd gaan zij heen; maar ik leg me er niet bij neer.

Minnaars en denkers, in de aarde met jullie, in de kist.
Wees één met het doffe stof dat van geen onderscheid weet.
Een brokstuk van wat je voelde, van wat je wist,
Een formule, een zinsnede blijft, - maar het beste is heen.

Het gevatte antwoord, de eerlijke blik, het lachen, de liefde,
Het is er niet meer. Ze zijn de rozen gaan voeden. Gekruild, elegant
Is de bloesem, welriekend de bloesem. Ik weet het. Maar ik keur het niet goed.
Kostbaarder was het licht in je ogen dan alle rozen van het land.

Neer, neer, neer, de duisternis in van het graf
Gaan zij zachtjes, de mooie, de tedere vrouw, de vriendelijke man gaan heen:
Rustig gaan zij, de intelligente, geestige mensen.
Ik weet het. Maar ik keur het niet goed. En ik leg me er niet bij neer.

EDNA ST. VINCENT MILLAY

De Terebinth blijft groeien, schreven wij in ons vorige nummer. Wij verwachten, ondanks dat de herfst is aangebroken, dat de Terebinth nog sneller zal gaan groeien. Sinds het verschijnen van *Begraafplaatsen als cultuurbezit* rinkelt de telefoon op het secretariaat af en toe niet. Op dit moment zijn er al meer dan 250 exemplaren van het door Wessel Meijer en Paola Pisu samengestelde boek aan leden en nog-niet-leden verkocht. Een bemoedigend resultaat, en een compliment aan het adres van de samenstellers!

Maar groei gaat gepaard met groeistuipen. Dit keer eens geen redactie die klaagt dat ze haar eigen blad moet vorschrijven bij gebrek aan kopij. Integendeel: het nieuws van, rond en over onze vereniging is al even overstelpend als de reacties op onze eerste uitgave. Om daaraan het hoofd te bieden, zijn twee maatregelen genomen. Allereerst kent de redactie van de Nieuwsbrief met ingang van dit nummer een nieuwe eindredacteur, en daarmee ook een nieuw redactie-adres. Overigens blijven uw reacties, tips en bijdragen natuurlijk onmisbaar. Ten tweede is besloten om dit najaar kort na elkaar twee Nieuwsbrieven uit te brengen. De Nieuwsbrief — al weer de vijfde van deze jaargang — die nu voor u ligt, is grotendeels gewijd aan de komende algemene ledenvergadering, te houden op zaterdag 7 november in Velsen. Onnodig te zeggen dat ook uw aanwezigheid daarbij zeer op prijs wordt gesteld.

Nieuwsbrief nummer 6 zal u in de loop van november worden toegezonden. Alle kopij die nu niet is opgenomen, zal daarin haar plaats vinden. Die Nieuwsbrief wordt bovendien meegestuurd met *Begraafplaatsen als cultuurbezit*, zodat ook niet-leden een indruk krijgen van wat binnen de Terebinth leeft. Vandaar dat dat nummer een wat algemener karakter zal krijgen.

INHOUD

Nationale rouw en nationaal rouwen	3
Algemene ledenvergadering	4
In memoriam Bert van Dissel	11
De geschiedenis van Moscowa	12
Verenigingsnieuws	13
De Kaartenbak	15

COLOFON

De Terebinth Nieuwsbrief
jaargang 6 nummer 5

De Terebinth Nieuwsbrief is een informatieblad ten behoeve van de leden van Vereniging de Terebinth.

Eindredactie: Jos Paardekooper

Bijdragen: Wessel Meijer,
Cees van Raak

Opmaak: Martin Bosker

Redactie-adres van de
Nieuwsbrief: Prins Willem
Alexanderlaan 10,
7437 VE Bathmen.

Telefoon: 05704-3075
Secretariaatsadres van
Vereniging de Terebinth:
1e Daalsedijk 240,
3513 TK Utrecht.
Telefoon: 030 - 334493.

Inleveren kopij voor Nieuws-
brief jrg. 6 nr. 6: vóór 10
november 1992.

VOORKANT

'Rouwzang zonder muziek'
(‘Dirge without music’) van
Edna St. Vincent Millay, ver-
taling Jan Eijkelboom, werd
op zaterdag 10 oktober 1992
gepubliceerd in het dagblad
Trouw, naar aanleiding van
de vliegcramp in de
Bijlmermeer.

AGENDA

7 november
algemene vergadering
excursie crematorium Vel-
sen
28 november
Najaarslezingen

NATIONALE ROUW EN NATIONAAL ROUWEN

Het ongeluk met het El Al-vliegtuig in de Bijlmer was en is een nationale ramp. Die laatste twee woorden mogen niet zomaar gebruikt worden. Wil een ongeluk officieel tot ramp verklaard worden (met o.a. als consequentie het ten uitvoer brengen van een rampenplan), dan moet er sprake zijn van een ernstige en omvangrijke catastrofe. Helaas kon daaraan in dit geval vanaf het allereerste moment niet worden getwijfeld. Niemand in ons land heeft zich aan deze gebeurtenis kunnen onttrekken: het was een ramp die ons allen trof, al was het alleen maar uit medeleven met de direct getroffen en de nabestaanden. Terecht sprak men dan ook van een nationale ramp.

Bij een nationale ramp past nationale rouw. De 'stille tocht' in de Bijlmer en de rouwplechtigheid in de Rai, een week na de ramp, werden ruim bemeten door de televisie uitgezonden; van officiële gebouwen mocht de vlag halfstok, reclameboodschappen op radio en televisie werden waar nodig vervangen, en sommige omroepen hadden de kiesheid aangepaste muziek uit te zenden.

En toch: afgezien van de trieste en indrukwekkende manifestaties in Amsterdam en van de televisiebeelden was er geen sprake van nationale rouw. Wie op zoek was naar passende muziek, deed er toch verstandiger aan een CD uit eigen collectie op te zetten dan af te stemmen op een van de Nederlandse radiozenders. Wie op zoek was naar passend vlagvertoon, moest wel tegenover het juiste officiële gebouw wonen. Men kan alleen met veel overdrijving en valse pathetiek beweren dat heel het land in rouw gedompeld was. In mijn herinnering werd er nog wel alom gerouwd toen prinses Wilhelmina was overleden. Zoals ik me ook meen te herinneren dat overal ge-

rouwd werd na het treinongeluk bij Harmelen, overigens zonder dat er bij die twee gelegenheden van hogerhand nationale rouw was afgekondigd.

Rouw laat zich niet afdwingen, zomin als vreugde. Maar een overheid kan in dezen wel sturend werken. Kunnen wij nog steeds niet openlijk rouwen? Of kunnen wij het niet meer? Past het niet bij onze aard? Waarom moet een rouwtocht waaraan tal van groeperingen deelnemen die juist gewend zijn aan openlijk rouwbeklag, een 'stille tocht' heten? Hoe wenselijk is een nationale rouwdag?

Naar mijn idee zijn dit juist de vragen die een vereniging die herstel van zorg rond de dood ten doel heeft, zich moet stellen. Maar een vereniging heeft geen ideeën, dat hebben alleen de mensen in die vereniging. Daarom nodigt de redactie de lezers van de Nieuwsbrief uit hun mening te geven over deze vragen. Reacties die vóór 10 november bij de redactie binnenkomen, kunnen in de volgende Nieuwsbrief worden geplaatst.

JOS PAARDEKOOPEER

Uitnodiging

voor de 4e Algemene Ledenvergadering van Vereniging de Terebinth

Datum: zaterdag 7 november 1992
Tijd: 10.30 uur ontvangst met koffie
11.00 uur aanvang vergadering
13.00 uur lunch
14.00 uur excursie crematorium en begraafplaats Westerveld
Adres: Begraafplaats Westerveld
Duin en Kruidbergweg 6
1985 HG Driehuis

AGENDA

1. Opening

2. Notulen 3e Algemene Ledenvergadering van 4 april 1992 te Zelst
Opgenomen in Nieuwsbrief jaargang 6, nummer 2 (april 1992).

3. Mededelingen

4. Bestuurswisseling

Martin Bosker heeft te kennen gegeven zijn bestuursfunctie te willen neerleggen. Zijn takenpakket omvat publiciteit inclusief de Nieuwsbrief. De publiciteit zal worden verdeeld over de overige bestuursleden met de secretaris als eerstverantwoordelijke, de organisatie van de Nieuwsbriefredactie wordt gewijzigd.

Het bestuur draagt Danny Jansen voor als bestuurslid met als belangrijkste bestuurstaak de coördinatie van inventarisaties van begraafplaatsen.

Het bestuur vraagt de Algemene Vergadering in te stemmen met de bovenstaande bestuurswisselingen.

5. Begroting 1993

Het bestuur vraagt de Algemene Vergadering de bijgevoegde begroting voor 1993 goed te keuren.

6. Uitgave "Begraafplaatsen als cultuurbezit"

Het bestuur zal verslag doen van de ontwikkelingen rond de uitgave van het boek "Begraafplaatsen als cultuurbezit"

7. Stand van zaken en de toekomst

Het bestuur zal ingaan op de vorderingen die de vereniging geboekt heeft, zowel organisatorisch als inhoudelijk. Ook de plannen voor de toekomst komen aan de orde. De leden worden uitgenodigd om in een open discussie mee te denken over de ontwikkelingen van de vereniging. Elders in de Nieuwsbrief zijn stukken hierover opgenomen: *organisatieplan* en *werkplan*. Deze stukken zijn niet ter besluitvorming.

8. Rondvraag

9. Sluiting

CONCEPT-BEGROTING 1993
(op kasbasis)
VAN DE VERENIGING 'DE TEREBINTH'

INKOMSTEN	Werkelijk 1991	Werkelijk 1-10-92	Begroot 1992	Begroot 1993
1 Rekening crt 1-1 f	822	f 1811,54	f 1811	f 897
2 Spaarrekening 1-1	8593	9835,25	9835	13985
3 Girorekening				1985
4 Kruisposten		35,-		
5 Contributies	4374	10.181,79	6750	7000
6 Contrib. > f 100,-	3850		2750	5000
7 Giften (eenmalig)	-	-	-	PM
8 Subsidies				PM
9 Sponsoring				PM
10 Excursies	-	-	-	500
11 Rente-inkomsten	499	5,68	500	500
12 Ontv. handl. giro		3719,60	PM	2000
13 Ontv. handl. bank		45,-	-	-
14 Leningen handleiding		8500,-	-	-
15 Subsidiënten handl.	-	3000,-	PM	-
Totaal	f 18138	f 37133,86	f 21646	f 31867

UITGAVEN	Werkelijk 1991	Werkelijk 1-10-92	Begroot 1992	Begroot 1993
16 Lidmaatschappen f	172	f 111,-	f 150	f 150
17 Algemene kosten	3484	1598,41	2000	2000
18 Telefoonkosten				1000
19 Werkgroep adviezen	33	106,85	-	-
20 Werkgroep publiciteit	-	-	-	-
21 Publiciteit			500	500
22 Werkgroepen			500	500
23 Bestuurskosten		1400	1200	1200
24 Nieuwsbrief	1934	2719,82	3700	4000
25 Drukwerken		2757,40	1750	2500
26 Documentatiecentrum		39,44	250	500
27 Excursies	329	59,-	500	500
28 Procedurekosten	-	-	PM	PM
29 Onvoorzien		233,75	500	500
30 Bankkosten	56		50	100
31 Handleiding via giro	483	8234,69		400
32 Handleiding via bank		5,93		-
33 Aflossing leningen				1000
34 Kruisposten		3000,-		-
35 Girorekening		1984,91		2385
36 Rekening crt 31-12	1812	897,41	579	~~397~~ 647,-
37 Spaarrekening 31-12	9835	13985,25	9967	13.985
Totaal	f 18138	f 37133,86	f 21646	f 31.867

Toelichting op de concept-begroting 1993

5. en 6. Contributie

Het van jaar tot jaar groeiend aantal leden zorgt voor een stijging van de contributie-opbrengst.

Per 1 oktober 1992 bedraagt het aantal leden 250, (begin 1992 waren dat er 200 en begin 1991 nog 170).

De begroting is opgezet vanuit het zogenoemde 'voorzichtigheidsprincipe'. Dit wil zeggen dat voor het begrotingsjaar 1993 geen rekening is gehouden met een eventuele verdere groei van het aantal leden en de daarbij behorende ontvangsten.

8. Subsidies en 9. Sponsoring

Het bestuur zal in het komende verenigingsjaar trachten de inkomsten te vergroten middels het aanvragen van subsidie en het verwerven van sponsorgelden. Aangezien thans niet valt in te schatten of en voor welk volume het bestuur daarin zal slagen zijn de posten 'pro memorie' geraamd.

17. Algemene kosten

Onder algemene kosten zijn o.a. begrepen de kosten van het secretariaat en van vergaderingen.

18. Telefoonkosten

De hier geraamde kosten betreffen de kosten van het eerste jaar inclusief de entreekosten. Structureel worden de telefoonkosten (abonnement en gesprekken) op f 800,- geschat.

21. Publiciteit, 22. Werkgroepen

Het betreft hier een algemeen budget voor publiciteit (bijvoorbeeld presentatie op de Nuvu-beurs) en een algemeen budget voor door werkgroepen te starten activiteiten.

23. Bestuurskosten

Het bestuur vergadert een maal per maand in Utrecht.

De reiskosten vormen een wezenlijke component van de in dat verband gemaakte kosten. Het op de begroting opgevoerde bedrag maakt het mogelijk aan ieder bestuurslid een vaste kostenvergoeding ad f 200,- uit te betalen. Dit ongeacht de feitelijke kosten, die overigens voor de meeste bestuursleden een veelvoud bedragen van het hier genoemde bedrag.

24. Nieuwsbrief

Per jaar verschijnen er 4 tot 5 nieuwsbrieven. De kosten bedragen circa f 800,- per editie. Voor het jaar 1993 een totaalbedrag derhalve van f 4000,-.

25. Drukwerken

Van het drukwerk, met name het foldermateriaal, wordt veelvuldig gebruik gemaakt. In dat verband kan worden gedacht aan het bijsluiten van onze folder in de Inventarisatie

handleiding alsmede in dit najaar verschijnende uitgave betreffende oude graftekens op de Nieuwe Oosterbegraafplaats, getiteld "In het nokkend wee der zielen welt een traan", van de hand van Meindert Stokroos.

De op grond van de begroting 1992 aangeschafte voorraad, waarvan bij de begrotingsbehandeling in april jl. werd gedacht dat deze toereikend zou zijn voor 1992 en 1993 blijkt eind 1992 reeds uitgeput.

26. Documentatiecentrum

Ten opzichte van de begroting 1992 is de raming met f 250,- verhoogd tot een bedrag van f 500,-.

28. Procedurekosten

In principe is het de bedoeling dat wanneer zich op lokaal niveau ontwikkelingen voordoen die het opstarten van een bezwaar- en beroepsprocedure rechtvaardigen de daarmee samenhangende kosten door de direct betrokkenen worden gedragen. Gedacht kan worden aan de inwoners van de betreffende gemeente dan wel de gebruikers van de begraafplaats of het crematorium waarover wordt getwist.

Doen zich echter (onverhoopt) omstandigheden voor waarbij actie geen uitstel dult en is er vooralsnog geen draagvlak, dan kan het bestuur besluiten voor dergelijke situaties (een deel van) het budget van de post 'onvoorzien' te bestemmen.

35., 36. en 37. Liquiditeiten

De geraamde saldi van deze girale/bancaire tegoeden geven op het eerste gezicht een niet ongunstig beeld van onze financiële reserve te zien.

Daarbij dient echter te worden bedacht dat van de in 1992 van het Statenhuys B.V. en de Koninklijke Steenklip B.V. verkregen leningen (zie post 14.) per einde 1993 nog een schuld van f 7500,- resteert. Af te lossen met (in totaal) f 1000,- per jaar.

Voor een vereniging als "going concern" valt vanuit continuïteitsoverwegingen een reserve gelijk aan de jaarcontributie niet als (overbodige) luxe aan te merken.

Het saldo van de onder 35-37 genoemde tegoeden minus de leningschulden bedraagt ultimo 1993 een kleine f 10.000,-. Een reserve-positie die ongeveer f 2000,- kleiner is dan de contributie-opbrengst van dat jaar. Gelet op de nog contant te maken voorraad handleidingen is dit verantwoord te noemen.

Vast te stellen op de algemene ledenvergadering van 7 november 1992 te Driehuis-Westerveld, gemeente Velsen.

voorzitter,

secretaris,

De organisatie van de vereniging

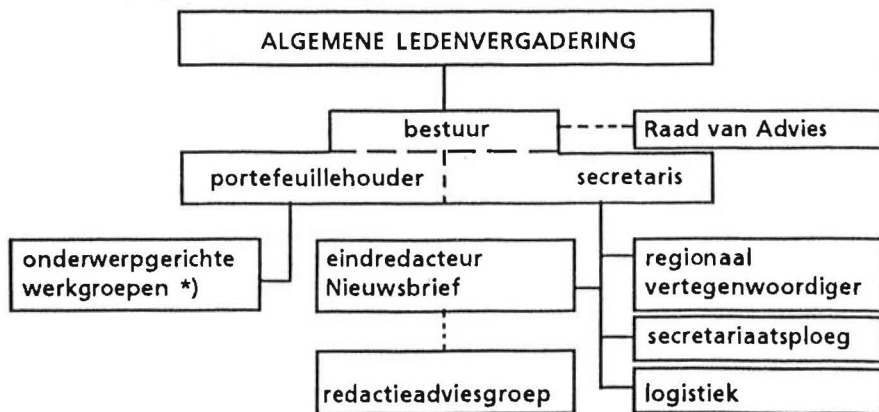
De vereniging kent een bestuur; het hoogste orgaan is de algemene ledenvergadering. Het bestuur wordt bijgestaan door een Raad van Advies. Deze denkt mee over lange termijn zaken, en vergadert tweemaal per jaar. De Terebinth Nieuwsbrief, het verenigingsorgaan, is het belangrijkste communicatie- en bindmiddel van de vereniging. De Nieuwsbrief bevat verenigingsnieuws en artikelen en nieuws over onderwerpen op het gebied waarin de vereniging actief is. De Nieuwsbrief wordt door het bestuur uitgegeven met behulp van een eindredacteur; deze hoeft geen bestuurslid te zijn.

De secretaris is de centrale figuur in de vereniging: voor leden, algemene ledenvergadering, bestuur, Raad van Advies, regionale vertegenwoordigers, werkgroepen. In het bijzonder verzorgt de secretaris de communicatie: intern (inclusief de productie van de Nieuwsbrief) en extern (inclusief de perscontacten). De secretaris wordt bijgestaan door een secretariaatsploeg.

De activiteiten van de vereniging worden verzorgd door individuele leden, door onderwerpgerichte werkgroepen en door regionale vertegenwoordigers. Hiertoe bestaan leidraden.

Onderwerpgerichte werkgroepen worden begeleid door de portefeuillehouder in het bestuur. Regionale vertegenwoordigers worden in eerste instantie door de secretaris begeleid. De regionale vertegenwoordiger:

- is aanspreekpunt, steun en toeverlaat voor een regio
- heeft een eigen netwerk van contacten
- verzorgt excursies en lezingen
- stimuleert activiteiten (projecten, inventarisaties)
- werft leden, signaleert berichten, voedt de Nieuwsbrief

*) november 1992: documentatie, wet- en regelgeving, logistiek, Nijmegen

De Stichting is de kontraktpartij voor het geval de Terebinth zich zou gaan binden ten aanzien van onroerend goed, vermogensbeheer, graven, adviezen, begraafplaatsen en dergelijke.

Werkplan 1993 (ten behoeve van alv)

Zowel door de Raad van Advies i.o. als in het bestuur is de behoefte aan een werkplan uitgesproken. Daarmee kan duidelijk gemaakt worden waar we ons het komende jaar op willen richten. Als tijdshorizon is een kalenderjaar gekozen; daarmee ontstaat samenhang met de begroting. Het werkplan is tevens een toetsingsmiddel ten aanzien van bekende onderwerpen of onverwachte vragen waarover in het werkplan niets opgenomen staat: we houden ons er (nog) niet actief mee bezig. In bijzondere gevallen moet er aandacht zijn voor iets onverwachts. Dat moet wel worden afgewogen tegen lopende activiteiten. Een onverwacht punt kan voorrang krijgen, maar dat kan ten koste gaan van iets anders. Een werkplan geeft aan wat en wanneer er iets bereikt moet zijn, met welke middelen, welke Terebinthgroepen-/personen en eventueel welke kosten. Per te bereiken doel/actie zal een uitwerking nodig zijn waarin verwoord wordt hoe een en ander bereikt moet worden.

Behoud van waarden

Het bestuur is in de zomermaanden tweemaal een dag bijeen geweest om zich te bezinnen op de ontwikkeling van de Terebinth in het algemeen. Een concrete uitkomst van deze dagen is de aanwijzing van een afgebakend gebied waarop we onze activiteiten het komende jaar gaan richten. "We willen ons richten op het behoud van waarden van rustplaatsen." Daaronder verstaan we ook crematoria en 'mengvormen', zoals urnentuinen en dergelijke.

We blijven bewust passief op de gebieden van rouwverwerking en uitvaartverzorging.

Het bestuur stelt zich voor dat de vereniging in 1993 actief is met de volgende onderwerpen:

- 1 stimuleren van inventarisaties/aanleg/behoud
- 2 uitbrengen van adviezen (bedreigde begraafplaatsen)
- 3 verbeteren wet- en regelgeving
- 4 verbeteren monumenten (modeltuin, koopadviezen)
- 5 uitbrengen begraafplaatsenlijst
- 6 opbouw documentatiecentrum
- 7 aanpak doelgroep "jeugd"
- 8 uitbrengen lesmateriaal (over beheer)
- 9 aanbieden van software tbv begraafplaatsen

Bovenstaande volgorde is willekeurig en nog niet uitgerangschikt. Het bestuur stelt zich een eerste reactie van de ledenvergadering voor op 7 november. Daarna zal de Raad van Advies i.o. om suggesties worden gevraagd voor de uitwerking. In het voorjaar zal dan aan de leden een concreet werkplan met begroting worden voorgelegd.

Opbouw van de vereniging

Bij het bestuur blijft bovendien de taak om de Terebinth-organisatie te laten draaien en verder op te bouwen. Algemene punten daarbij zijn: organisatie en secretariaat van vergaderingen, telefoonbediening, correspondentie en de daaruit voortvloeiende interne communicatie, financiën, ledenadministratie. Speciale aandachtspunten in 1993 zijn:

- A Diensten aan de leden:
  - 1 professionalisering van de Nieuwsbrief
  - 2 voortzetting excursies, lezingen
  - 3 voorlichten

- B Middelen die nodig zijn:
  - 1 groei van de organisatie tot 1000 leden
  - 2 het aantrekken van sponsors en subsidies
  - 3 het aanstellen van (parttime)personeel
  - 4 het verwerven van huisvesting
  - 5 inschakeling van de secretariaatsploeg
  - 6 ontwikkelen van het regionaal vertegenwoordigerschap
  - 7 presentatie op beurzen/van dia's

- C Voorwaarden om verder te komen:
  - 1 opbouwen relatienetwerk van "grenzende" organisaties
  - 2 verstevigen van internationale contacten
  - 3 samenwerken met het uitvaartmuseum
  - 4 beschikbaarheid van een PR-plan

Het bestuur vergadert elke maand en werkt volgens afspraken en procedures omtrent interne taakverdeling en besluitvorming.

(einde alv-stukken)

In memoriam

Met grote onsteltenis namen wij kennis van het bericht dat eind september Bert van Dissel is overleden.

Degenen die hem hebben ontmoet, kenden hem als integere persoonlijkheid. Het doet ons groot verdriet dat we hem niet meer zullen zien of spreken.

Bert van Dissel heeft zich als kunsthistoricus sterk betrokken betoond bij de waarden van begraafplaatsen en graftekens. Hij heeft zich binnen en buiten de Terebinth sterk ingezet voor het onderzoek naar de cultuurhistorische waarde van grafmonumenten en het behoud daarvan. Met grote dankbaarheid denken wij terug aan zijn deskundige bijdragen.

We wensen de nabestaanden veel kracht toe bij het verwerken van het verlies.

het bestuur

Bert van Dissel

In de tijd dat de Terebinth een stichting was, van 1986 tot 1991, heeft Bert van Dissel een onmisbare bijdrage geleverd aan de opbouw van de organisatie, onder andere door zijn adviezen die hij gaf aan besturen en beheerders van begraafplaatsen. Na de omzetting van de Terebinth in de verenigingsvorm had hij zitting in de Raad van Advies.

Zijn belangrijkste aandeel aan het behoud van het Nederlands funeraire erfgoed was zijn pionierswerk op het gebied van onderzoek naar de cultuurhistorische waarde van begraafplaatsen. Samen met anderen binnen de Terebinth ontwikkelde hij hiervoor een wetenschappelijk verantwoorde methode, waarin de inventarisatie van de te onderzoeken begraafplaats centraal staat. Veel hiervan is terug te vinden in de recente Terebinthuitgave *Begraafplaatsen als cultuurbezit*.

Persoonlijk heeft hij twee begraafplaatsen geïnventariseerd. In 1988 was dit de Gemeentelijke begraafplaats aan de Kerkhoflaan te 's-Gravenhage. Zijn werk resulteerde in een uitgebreide publicatie, een restauratie-actie en plaatsing van enkele grafmonumenten op de monumentenlijst. Nog recentelijk beschreef Bert van Dissel 610 graven van het oudste gedeelte van de Arnhemse begraafplaats Moscowa in een uitgebreid inventarisatie-onderzoek, dat helaas zijn laatste zou blijken. Het aan de hand van dit onderzoek verschenen boek wordt elders in deze Nieuwsbrief beschreven.

De geschiedenis van Moscowa

Op 1 mei 1989 stond in de Volkskrant een interview met kunsthistoricus A. van Dissel, die van de gemeente Den Haag opdracht had gekregen een inventarisatie te maken van de gemeentelijke begraafplaats aldaar. Zijn daarover gepubliceerde werk gold als het eerste in Nederland dat zo gedetailleerd inging op vormgeving en symboliek van ons funeraire erfgoed.

Daar ondergetekende in die dagen rondliep met het idee om de dodenakkers van Tilburg eens onder de loep te nemen – "Nog nooit gebeurd!" , "Moet je zeker doen", riep men mij toe – was de bestelling snel geplaatst. Het Haagse onderzoek bleek een grote steun bij het opzetten van mijn eigen studie, die inmiddels ook weer ruim een jaar geleden werd gepubliceerd.

Onlangs heeft Van Dissel de gemeentelijk begraafplaats Moscowa in Arnhem aan een onderzoek onderworpen. Ook dit resultaat mag er wezen. Het is ditmaal een overzichtelijk en mooi vormgegeven boek geworden.

De in 1876 in gebruik genomen begraafplaats dankt haar vreemde naam aan de gewoonte van de vorige eigenaar van de grond, baron van Heeckeren van Enghuizen, voormalig officier in het leger van Napoleon, om zijn hofsteden te vernoemen naar de veldslagen waarin hij meegevochten had.

Moscowa, rijkelijk geïllustreerd, bestaat uit twee delen namelijk een historische beschrijving en een inventarisatie.

In het eerstgenoemde komen de geschiedenis van de begraafplaats, ri-

tuelen uit vervlogen tijden, de daar begraven bekende en minder bekende personen, bijzondere monumenten en de symboliek aan de orde. Het tweede gedeelte, de inventarisatie, is een representatieve selectie van monumenten op zowel het rooms-katholieke als het algemene gedeelte van de begraafplaats. In een strakke doch leesbare indeling worden achtereenvolgens het graf zelf, de grafische vormgeving, het materiaal, de huidige toestand van het monument, de tekst op het graf en de historische persoonlijkheid nauwkeurig behandeld. De noten, ook interessant om te lezen, de verklarende woordenlijst en een register besluiten het boek over Moscowa. Een minpuntje is dat niet alle 34 geselecteerde graven in het boek een plaatsje kregen in de vorm van een foto. Dit mag de liefhebber er echter niet van weerhouden om het boek aan te schaffen. Het is een mooi voorbeeld van een gedegen onderzoek in een ideale publicatievorm.

CEES VAN RAAK

A.J. van Dissel: Moscowa, geschiedenis van de gemeentelijke begraafplaats in Arnhem. Uitgeverij Matrijs, Utrecht, 1992
ISBN 90 5345 016 5 prijs: f 29,90

Verenigingsnieuws

Excursie en Najaarslezingen

Na de algemene ledenvergadering van 7 november is er een excursie naar het oudste crematorium van Nederland: Crematorium Velsen, aanvang 14.00 uur. De Najaarslezingen vinden plaats in de Assendelftkapel van de Grote of St. Jacobskerk te Den Haag op 28 november.

Het is een studiemiddag over begraafplaatsen waarbij lezingen worden gehouden over de Joodse begraafplaats te Den Haag, Begraafplaats Groenesteeg te Leiden, Begraafplaats Groene Kerk te Oegstgeest, het grafmonument van Wassenaar te Obdam en de Ruïnekerk te Ammerzode. Aanvang 14.00 uur.

Opzeggingsdatum lidmaatschap

Het bestuur verzoekt de leden die hun lidmaatschap willen of moeten opzeggen rekening te houden met de opzegdatum van 1 november. Indien u geen lid meer wenst te zijn van Vereniging de Terebinth, dient u dit voor 1 november schriftelijk aan het secretariaat te melden.

Nieuwe Oosterbegraafplaats

Begin november verschijnt een boekje over graftekens op de Nieuwe Oosterbegraafplaats samengesteld door Meindert Stokroos, bestuurslid van Vereniging de Terebinth. Het boekje heeft de mooie titel meegekregen: "In het nokkend wee der zielen welt een traan". In de volgende Nieuwsbrief wordt de uitgave gerecenseerd.

Onderzoek naar mogelijkheden public relations

Drie studenten van de Rijkshogeschool IJsseland hebben onderzocht welke mogelijkheden er bestaan voor de Terebinth om PR te gaan bedrijven. De studenten bekeken op verzoek van de Terebinth de activiteiten op dit gebied van vergelijkbare organisaties en zetten de mogelijkheden op een rij. Het bestuur zal met het opstellen van een PR-plan dankbaar gebruik maken van deze resultaten.

Rapport over begraafplaats Daalseweg in Nijmegen

In september verscheen het rapport "Begraafplaats Daalseweg, de moeite waard!" van de Studiecommissie Begraafplaats Daalseweg. De commissie stelde het rapport op verzoek van het bestuur van de Stichting ter behartiging der belangen van Nabestaanden van de Overledenen ter aarde besteld op de begraafplaats voor Rooms Katholieken te Nijmegen Daalseweg. Het rapport gaat in op de monumentale aspecten en de historische en ecologische betekenis van de begraafplaats. De begraafplaats wordt bedreigd met gedeeltelijke ruiming ten

behoefte van woningbouw. In het rapport is een juridisch advies opgenomen van Mr. W. W. Timmers, wetgevingsjurist en lid van de Raad van Advies van Vereniging de Terebinth. Namens de Terebinth heeft Danny Jansen zitting in de studiecommissie. Het rapport ligt ter inzage bij het secretariaat van de Terebinth.

Stichting Stichtse Geschiedenis

In november zal Wessel Meijer van de Terebinth overleg voeren met een vertegenwoordiger van Stichting Stichtse Geschiedenis over eventuele samenwerking. U wordt op de hoogte gehouden.

Ministerie van WVC ontvangt Terebinthuitgave

Op vrijdag 20 november zal het boek *Begraafplaatsen als cultuurbezit* worden aangeboden aan de heer drs Lodder, directeur van het directoraat cultuurbehoud van het ministerie van Welzijn Volksgezondheid en Cultuur. De overhandiging vindt plaats op begraafplaats Oud Eik en Duinen te Den Haag om 15.30 uur. Inmiddels loopt de verkoop van de Terebinthuitgave boven verwachting. Hoewel alleen aan de verenigingsleden melding van het verschijnen van het boek is gemaakt, zijn er inmiddels 250 exemplaren van verkocht. In de maand oktober zullen de pers, alle gemeenten in Nederland en ruim duizend instellingen die op het gebied van begraafplaatsen, cultuurgeschiedenis en rouwverwerking activiteiten ontplooiën een promotiekaart toegezonden krijgen. De Algemene Nederlandse Bond van Natuursteenbedrijven (ABN) en het Nederlands Verbond van Uitvaartondernemingen (NVU) hebben de Terebinth kosteloos advertentieruimte ter beschikking gesteld. De uitgave kon tot stand komen dankzij een financiële bijdrage van 't Statenhuis BV uit Den Haag en De Steenklip bv uit Sneek.

Wel of geen crematorium op Begraafplaats Rusthof Amersfoort?

Al enige jaren woedt er een discussie in Amersfoort of er wel of geen crematorium geplaatst moet worden op het terrein van de begraafplaats. In verband met wisselingen van de wachttijd binnen beheers- en beleidsfuncties van de gemeente Amersfoort werden alle feiten en meningen nog eens op een rijtje gezet in een discussiebijeenkomst voor betrokkenen. Ook de Terebinth was vertegenwoordigd. Bij het ter perse gaan van deze Nieuwsbrief moest de bijeenkomst nog plaatsvinden. Berichtgeving over het verloop en het ingenomen standpunt van de Terebinth volgt in de volgende Nieuwsbrief.

Beurs "Restauration" in Amsterdam

Vlak voor het ter perse gaan van deze Nieuwsbrief bood de RAI in Amsterdam de Terebinth kosteloos standruimte aan voor de beurs Restauration met als onderwerp restauratie en behoud. Martin Bosker en Wessel Meijer organiseren de Terebinth deelname. Zij hebben intussen de Terebinthleden Veerle Moons, mevrouw Schot-Tamminga, Roy de Beunje, dhr. Mandersloot en dhr. Beernink

bereid gevonden eer. bijdrage te leveren. Deze Nieuwsbrief komt waarschijnlijk vlak na de beurs uit. Voor de zekerheid toch de data: 20 tot 22 oktober van 10.00 - 20.00 uur.

Dedemsvaart

Het College van B en W van Dedemsvaart heeft plannen delen van de begraafplaats de Mulderij te ruimen, maar de inwoners van de plaats zijn bezig met het opknappen van de grafstenen. Hennie Siebelt, voorzitter van de Terebinth, gaat met Dedemsvaarts burgemeester overleggen welke alternatieven er zijn voor de voorgenomen ruiming.

De Kaartenbak

De kaartenbak is een rubriek waarin u op de hoogte wordt gehouden van de stand van zaken omtrent het ledenbetand van de vereniging.

Aanmeldingen: 9

Opzeggingen/overleden: 5

Stand 2 oktober 1992 (21 juli 1992)

Aantal leden: 259 (255)

Organisaties: 52 (47)

Personen met toestemming voor plaatsing op de ledenlijst: 136 (137)

Personen zonder toestemming voor plaatsing op de ledenlijst: 71 (71)

Nieuwe leden, personen

S. de Boer	Zwolle Sym /His /Rouw	038-546229
J.C.V. Reijers	Amsterdam	
J. van der Veer	Tiel /Sym /Gen	03440-22857
D. van de Ven	Amsterdam /Beh /Sym /Vorm /Mat /His /Gen /Rouw	020-6326598

Nieuwe leden, organisaties

St. Oude Groninger Kerken	Groningen	050-123569
Belangenver. Begr. Rustoord	Diemen	020-6904676
Natuursteenbedr. de Wilgen BV	Hoogeveen	
Zwolse begrafenisvereniging	Zwolle	
Begraafplaats Rusthof	Leusden	033-653507

Begraafplaatsen als cultuurbezit

Deze zomer is het boek *Begraafplaatsen als cultuurbezit* uitgekomen. Het is een uitgave van Vereniging de Terebinth, waarin ook een inventarisatiehandleiding is opgenomen.

Begraafplaatsen als cultuurbezit voert de lezer langs de diverse kenmerken van de Nederlandse begraafplaatsen en grafmonumenten. Er wordt onder meer stil gestaan bij de historie van het begraven, de soorten grafstenen en het gebruik van symboliek. In het tweede deel van het boek wordt stap voor stap het proces beschreven hoe een begraafplaats geïnteriseerd kan worden. Er wordt een methode aangereikt waarmee het behoud van onze nationale grafcultuur bevorderd kan worden. De uitgave bestaat uit 64 pagina's en is rijk geïllustreerd.

Begraafplaatsen als cultuurbezit is onmisbare documentatie voor personen die uit hoofde van hun vak betrokken zijn bij begraafplaatsen, zoals begraafplaatsbeheerders, uitvaartbedrijven, (cultuur)historici, landschapsarchitecten, (gemeente)bestuurders en genealogen. Maar ook de geïnteresseerde begraafplaatsbezoeker zal door de heldere en toegankelijke teksten en de mooie illustraties veel genoegen aan dit boek beleven.

Begraafplaatsen als cultuurbezit kost f 19,90 inclusief verzendkosten. Leden van de Terebinth betalen slechts f 15,00. Degenen die zich gelijktijdig met het bestellen van het boek aanmelden als lid van de vereniging (tot eind 1993) genieten dezelfde korting. Personen betalen dan f 50,00 (f 35,00 contributie en f 15,00 boek); organisaties betalen f 115,00 (f 100,00 contributie en f 15,00 boek).

U komt in bezit van het boek (en meldt zich eventueel aan als lid) door het verschuldigde bedrag over te maken op gironummer 621645 t.n.v. Vereniging de Terebinth, Zwolle o.v.v. "boek" of "boek+lidmaatschap". Binnen drie weken wordt het boek toegezonden.